

(/)

[🏠 \(/ \)](#) > 2. Verdenskrig (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61>)> Bøger (<https://www.historie-online.dk/boger>)> Anmeldelser (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>)

> Holocaust fortalt gennem steder og genstande

[← Forrige artikel \(https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/ondskabens-ansigter\)](#)

Holocaust fortalt gennem steder og genstande

*Kategori: Anmeldelser**Visninger: 185*

Del artikel: **f** (<https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/holocaust-fortalt-gennem-steder-og-genstande>) **t** (<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på <https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/holocaust-fortalt-gennem-steder-og-genstande>) **in** (<http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/holocaust-fortalt-gennem-steder-og-genstande&title=>)

Anders Otte Stensager

Holocaust fortalt gennem steder og genstande

Gads Forlag. 235 sider, 299, 95 kr.

Af Palle Andersen, Historisk Samling fra Besættelsestiden

Som det fremgår af bogens titel er ideen at supplere Holocaustlitteraturen, hvor Holocaust som oftest beskrives og analyseres ud fra skriftlige kilder, med diverse fysiske fund (blandt andet bygninger, toraruller, ofres fysiske efterladenskaber) og specifikke steder såsom konkrete lejre. Hensigten er at øge vores indsigt i Holocaust med inddragelsen af disse relativt nye kilder. Arkæologien har i de senere år bidraget hertil, blandt andet i form af udgravningen og kortlægningen af udryddelseslejren Sobibor.

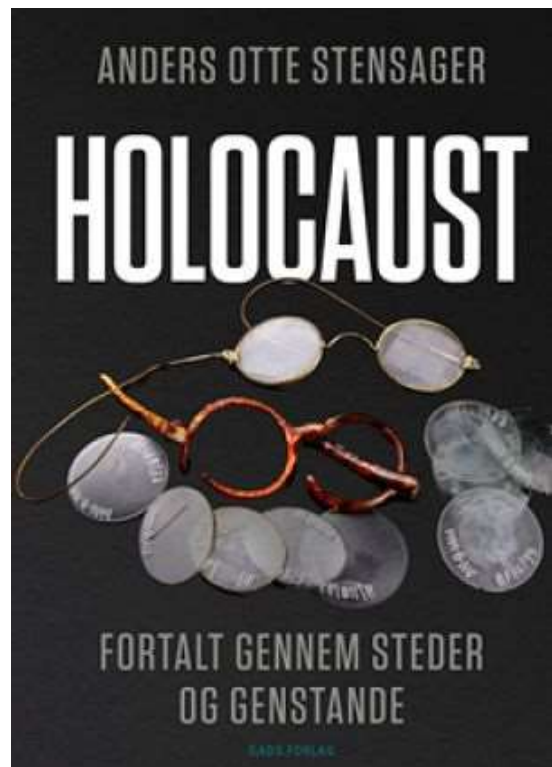
Bogen er kronologisk opbygget med i alt 25 kildenedslag/25 relativt korte afsnit. Kilderne er udvalgt i samarbejde med danske og udenlandske museer.

Men hvad var så Holocaust? Her opererer Stensager med en usædvanlig bred definition. Ifølge forfatteren dækker Holocaust ikke kun "forfølgelsen og undertrykkelsen af jøder, men også af romaer og sintier, handicappede og sindslidende, homoseksuelle, Jehovas vidner, asociale, politiske fanger og alle de andre, naziregimet betragtede som deres fjender". (s. 9) Problemet med denne definition er, at vidt forskellige offergrupper bliver blandet sammen, hvilket ikke øger vores forståelse af Holocaust. Grupper som homoseksuelle, romaer/sintier, Jehovas vidner og politiske fanger var ikke fra nazistisk hold udset til at blive systematisk udryddet. Det var derimod de europæiske jøder. Der er derfor grund til, at udtrykket Holocaust reserveres til den europæisk-jødiske tragedie.

Som en afsluttende kommentar til et afsnit om den nazistiske 1937-propagandaudstilling om "degenereret kunst" maler Stensager igen med den brede pensel: "Værkerne (...) repræsenterer de mennesker, som regimet havde til hensigt at udrydde – jøder, mentalt retarderede og åndssvage, sigøjnere, homoseksuelle, kommunister og alle dem...". (s. 37). Udrydde? Der var ingen nazistisk systematisk mordkampagne rettet mod eksempelvis homoseksuelle og kommunister. Kun de europæiske jøder skulle udslettes ned til sidste mand, kvinde og barn.

Hvornår blev beslutningen om Holocaust – mordet på de europæiske jøder – truffet? Her har forfatteren måske et svar: "Hensigten med udstødelsen var at frarøve jødernes ejendomme og formuer og udelukke dem fra stort set alle samfunksfunktioner. Det havde fra starten været nazisternes mål som indgang til den endelige fase – udryddelsen". (s. 19). Forfatterens vurdering synes at hvile på den præmis, at der tidligt i 1930'erne var en nazistisk plan for udryddelsen af jøderne. Og at der således kan trækkes en lige linje fra udstødelsen til udryddelsen, nærmest pr. automatik. Men tilgangen er uholdbar. I 1930'erne eksisterede der ingen nazistiske mordplaner rettet mod tyske og europæiske jøder. Derimod var jødisk udvandring det centrale element i naziregimets jødepolitik.

Et afsnit i bogen om Krystalnatten november 1938 bærer undertitlen "De ødelagte toraruller". Men fotoet af de ødelagte toraruller spiller ingen rolle for redegørelsen. Og da pogromen var landsdækkende er det heller ikke et sted, som er redegørelsens omdrejningspunkt. Afsnittet fortæller derfor ikke om Holocaust gennem sted eller genstand. Dermed falder afsnittet uden for bogens rammer. I øvrigt: Krystalnatten var ikke det samme som Holocaust. På tidspunktet for Krystalnatten gik den nazistiske jødepolitik som sagt ud på at presse jøderne til at udvandre.

I et par afsnit redegør Stensager for kz-lejren Mauthausen, en lejr med en ekstrem høj dødelighed. Forfatteren vurderer, at SS systematisk tilintetgjorde sovjetiske fanger gennem arbejde: "Udryddelse gennem arbejde skulle tages helt bogstaveligt, også i en lejr som Mauthausen". (s. 135). Men hvis man løfter blikket op og ser på det samlede kz-lejrssystem, havde SS næppe en generel målsætning om at arbejde fanger ihjel. I takt med at krigen trak ud, havde SS et behov for at nedbringe dødeligheden blandt fangerne. Der var brug for at bevare tvangsarbejdskraften. Fra slutningen af 1942 til begyndelsen af 1944 lykkedes det for SS at nedbringe dødelighedsraten i lejrene fra i gennemsnit 10 % til 2-3 % om måneden.

Bogens kvalitet øges i de sidste afsnit, hvor Stensager redegør for udryddelseslejrene Belzec, Sobibor og Treblinka, de såkaldte Aktion Reinhardt lejre. Her kommer arkæologien bedre i spil. Forfatteren beretter kompetent og detaljeret om, hvordan arkæologiske fund og udgravninger i de sidste 20 år

i mangt og meget har bekræftet det billede af lejrenes indretning, som skriftlige kilder har givet. Men arkæologien har også skabt ny viden. Eksempelvis har udgravninger vist, at gaskammerkapaciteten i Sobibor var væsentlig større end hidtil antaget.

Stensagers bog er grundig og meget informativ. Som læser får man et solidt indblik i, hvad holocaustarkæologien kan tilbyde. Alligevel skuffer bogen. Den er baseret på en problematisk definition af Holocaust. Det resulterer i, at mange afsnit i realiteten ikke er Holocaust-relaterede. Dermed fremstår bogen som fragmenteret, hvilket også kommer til udtryk i, at bogen ikke leverer en konklusion.

[Historie-online.dk, den 8. februar 2023]

← Forrige artikel (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/ondskabens-ansigter>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

